

The Principle of Immediacy in Legal Sanctions for the Violation of Fashion Designers' Intellectual Property Rights

Leila Alikhani

Ph.D. Student in Criminal Law and Criminology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Saeid Habiba*

Professor, Faculty of Law and Political Science, Tehran University, Tehran, Iran.

Hasan Alipoor

Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Farabi Campus, Tehran University, Tehran, Iran.

Mohammad Reza Elahimanesh

Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, North Branch, Islamic Azad University, Tehran.

Iran

habiba@ut.ac.ir

DOI: 10.30495/CYBERLAW.2023.703230

Keywords:

Principle of Immediacy,
Principle of Accuracy,
Collateral Sanctions,
Criminal Sanctions,
Civil Sanction

Abstract

The principle of immediacy in legal sanctions is conflicting and relative concept. Conflicting, because it seeks to legal sanction performance in short time to prevent crime from continuity and keep victim and community from hurt. On the other hand, for imposition of legal sanctions determined by judge and not the law due time for the purpose of judicial accuracy and assessment is needed; and issue that may be impacted by the principle of immediacy. Relative, because the principle is not recommended in all of legal sanctions or stages. Although collateral sanctions (social) and professional (administrative) need to be performed immediately, but criminal and civil sanctions need accuracy and evaluate. Balance between different sanctions particularly for protecting fashion designer sights is necessary. Like some of intellectual property subjects, violation of the rights of fashion designers result in losing of the designer's moral and material rights. Therefore, waiting for explanation of charge, trial and legal sanctions performance of the accused is not compatible with the victim and criminal-based justice goals. In turn, immediacy in legal sanctions performance with the purpose of the prevention of violation of the creators' rights may be more efficient than resorting to criminal sanctions. The present research employs descriptive and library methods assessing the efficiency of the principle of immediacy in protecting the designers' IP rights whereby it concludes that compound performance of legal sanctions from the beginning to end, based on subject and nature, can be effective so that before trial, the principle of immediacy governs and, is dominate and during the trial, the principle of accuracy.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license:

(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

اصل فوریت در اعمال ضمانت اجراهای نقض حقوق مالکیت فکری پدیدآورندگان طرح‌های مد

لیلا عالیخانی

دانشجوی دکتری تخصصی حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

سعید حبیبیا*

استاد و عضو هیأت علمی گروه حقوق خصوصی دانشگاه تهران، استاد مدعو دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

حسن عالی‌پور

استادیار و عضو هیأت علمی گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تهران پردیس فارابی، استاد مدعو دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

محمد رضا الهی منش

استادیار و عضو هیأت علمی گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

habiba@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۲۷ خرداد ۱۴۰۲

تاریخ دریافت: ۰۹ اسفند ۱۴۰۱

چکیده

اصل فوریت در اعمال ضمانت اجراها، مفهومی متعارض و نسبی است. متعارض چون از یک سو در پی اعمال ضمانت اجراهای تعیینی قانون در کمترین زمان است تا حتی الامکان نقض مقرر شده تداوم نیابد و بزه دیده و جامعه آسیب بیشتری نبینند. از سوی دیگر، برای اعمال ضمانت اجراهای تعیینی قاضی (و نه قانون) وقت مقتضی برای ارزیابی و دقت قضایی لازم است که می‌تواند تحت تأثیر اصل فوریت قرار بگیرد. نسبی چون اصل فوریت نسبت به همه ضمانت اجراها یا در همه مراحل، توصیه نمی‌شود. ضمانت اجراهای تأمین (اجتماعی) و شغلی (اداری) باید در سریع‌ترین زمان اعمال شوند ولی ضمانت اجراهای کیفری و مدنی نیاز به دقت و ارزیابی دارند. گزینش تعادل میان انواع ضمانت اجراها، به‌ویژه برای حفظ حقوق پدیدآورندگان طرح‌های مد ضروری است. نقض حق طرح‌های مد همانند برخی جلوه‌های مالکیت فکری، موجب از دست رفتن حقوق و عایدی‌های آفرینندگان آن می‌شود. از این رو، انتظار برای تفهیم اتهام، محاکمه و اعمال ضمانت اجراهای کیفری نه با اهداف عدالت بزه دیده محور منطبق است و نه حتی مرتکب‌محور. در برابر فوریت در اعمال برخی ضمانت اجراها برای کنترل اولیه یا جلوگیری از تداوم نقض حقوق پدیدآورنده می‌تواند بسیار مؤثرتر از اتکا به ضمانت اجراهای کیفری باشد. نوشتار حاضر با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و روش توصیف و تحلیل، به ارزیابی کارآمدی اصل فوریت اعمال ضمانت اجراهای کیفری در حمایت از حقوق پدیدآورنده مد پرداخته و به این نتیجه رسیده است که اعمال ترکیبی ضمانت اجراها از آغاز ارتکاب جرم تا صدور رأی دادگاه، برحسب مورد و ماهیت، می‌تواند مؤثر باشد به گونه‌ای که تا پیش از محاکمه، اصل فوریت حاکم است و در حین محاکمه تا صدور رأی، اصل دقت.

کلید واژگان: اصل فوریت، اصل دقت، ضمانت اجرای تأمین، ضمانت اجرای کیفری، ضمانت اجرای مدنی.

مقدمه

صنعت خلاق و فرهنگی پوشاک ضمن ایتنای بر فرهنگ و ایدئولوژی، یکی از ثروت‌آفرین و اشتغال‌زاترین بخش‌های صنایع خلاق و فرهنگی و شریان حیاتی اقتصاد خلاق بسیاری از کشورهای پیشرفته است. آفریده‌های فکری یا طرح‌های مد با ابعاد زیبایی‌شناختی، روان‌شناختی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... آثار هنری، اصیل و حاصل تراوشات فکری طراحان مد و لباس‌اند که هسته اصلی و یکی از کلیدی‌ترین معدود فناوری‌های فرهنگی و نرم این صنعت هستند. پدیدآورندگان این آثار هنری و نوآورانه دارای حقوق مالکانه شامل حق انحصاری پخش، عرضه، اجرای اثر و حق بهره‌برداری مادی و معنوی از نام و اثر هستند.^۱ اگرچه حقوق معنوی محدود به زمان و مکان و قابل انتقال نیست اما حقوق مادی دارای محدودیت و قابل انتقال به غیر است و منافع آن تماماً برای دارنده آن است. به دلیل غلبه بعد اقتصادی و ارزش مادی سرشار طرح‌های مد همواره آماج رفتارهای نقض حق کپی‌رایت بوده که با دزدی هنری موجب نابودی منافع مادی و معنوی طراحان و آسیب عمده بر پیکره اقتصاد خلاق می‌شده‌اند که به‌موازات پیدایش و رشد تکنولوژی و فضای مجازی آثار زیان‌بار آن تشدید شده است. از آنجاکه فناوری‌های نرم و فرهنگی^۲ در قامت بن‌مایه صنایع خلاق و فرهنگی و بالطبع اقتصاد خلاق از موضوعات حقوق مالکیت فکری بوده، کشورهای پیشرو با وضع قوانین و ضمانت اجراهای متناسب درصدد جلوگیری از فروکش کردن نوآوری و آسیب به رشد و توسعه خود برآمده‌اند. تا جایی که ماهیت خاص این آثار فکری و هنری و دیگر موضوعات صنعت خطیر مد و لباس موجب ایجاد حقوق مد^۳ و پیشرفت روزافزون آن شده است.

این رویکرد تنها خاص کشورهای پیشرفته نیست. ورود هنرمندان و دانشوران جهان اسلام به این صنعت خطیر که پنجه در پنجه موضوعات فرهنگی، اجتماعی، روان‌شناختی، سلامت و ایمنی، اقتصادی و حتی سیاسی دارد و ظهور مد حلال^۴ و سیاست‌گذاری‌های داخلی مبنی بر دستیابی به جایگاه شایسته (داخلی و جهانی) در صنعت پوشاک از یک سو و تلاش کشورهای عمدتاً غیرمسلمان برای سيطرة بر بازارهای مد حلال از سوی دیگر، اهمیت حمایت متناسب از طرح‌های مد را به‌خوبی نشان می‌دهد.

زمان، عنصر حیاتی حمایت از طرح‌های مد است. امتیاز نخستین وارد شونده به بازار^۵ که در حق انحصاری طراحان نسبت به آفریده‌هایشان نهفته، اصلی و کلیدی‌ترین مزیت طرح‌های مد است که با نخستین رفتار نقض حق (کپی و یا جعل)، از بین می‌رود و به دلیل زایل کردن وصف «نو بودن» طرح موجب ضرر و زیان فاحش و آسیب‌های مادی و معنوی کمابیش جبران‌ناپذیری بر هنرمند و جامعه می‌شود؛ زیرا در دنیای مد «دوم شدن» یعنی «نابودی». گستره و سرعت این جرم مالکیت فکری^۶ به‌اندازه گستره و سرعت تلاقی عرضه و تقاضا در بازارهای هدف است. پس از تصاحب غیرقانونی امتیاز نخستین وارد شونده به بازار، هر لحظه که می‌گذرد بخش عمده‌ای از بازار انحصاری طرح اصیل با اجناس غیر اصل و غیرقانونی سیراب می‌شود و کیفیت نامرغوب این محصولات اعتبار، سرمایه و سود طرح اصیل را تهدید می‌کند. این دقیقاً همان‌جایی است که ضرورت و فوریت اقدامات پیشگیرانه و یا متوقف‌کننده عملیات اجرایی را آشکار می‌سازد.

به‌علاوه، پراکندگی و میزان تقاضا برای محصولات طرح‌های مد به‌عنوان کالای فرهنگی استراتژیک و در نتیجه دامنه گستردگی و سرعت توزیع آن‌ها یکی از چالش‌های عمده کشف جرم است که سرعت عملی به‌مراتب بیشتر و به‌اصطلاح یک‌قدم جلوتر بودن از ناقضین حقوق طرح‌ها را لازم می‌آورد. همچنین، امکان سریع خارج از دسترس کردن محصولات کپی، امکان اقامه دعوا، رسیدگی و صدور حکم

^۱ ماده ۳ و ۴ قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸.

^۲ سند ملی توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم شورای عالی انقلاب فرهنگی مصوب ۱۴۰۰.

^۳ Fashion law

^۴ Halal fashion

^۵ First mover advantage

^۶ Intellectual property crime

عادلانه را به دلیل فقد یا عدم کفایت دلایل و از دست رفتن مبنای محاسبه خسارات وارده با چالش‌های جدی روبرو می‌کند که تأکید مؤکد دیگری است بر ضرورت و فوریت ضمانت اجراهای متناسب. به‌طور کلی، این امر، «برخاسته از ماهیت دعاوی مالکیت فکری است که نیازمند سرعت عمل بالا در اقدامات مقدماتی برای جلوگیری از بروز نقض یا ادامه عملیات نقض است. به‌خصوص، جایی که فناوری نقض حقوق مورد حمایت را تسهیل کرده است» (ایزدی، ۱۳۸۸: ۲۰). بنابراین، پرداختن به این مهم انگیزه‌ای قوی در تهیه این نوشتار را برای نگارنده فراهم آورد.

در خصوص این موضوع تاکنون نوشتاری تقریر نشده و این نخستین پژوهش در این زمینه است. روح الامینی (۱۳۹۳)، در پایان‌نامه «جایگاه مد در نظام مالکیت فکری (از دید نظام حقوقی بین‌المللی، حقوق ایران و فرانسه)» حقوق مالکیت فکری را نظامی مناسب برای حمایت از مد می‌داند. فخاری (۱۳۹۴)، در پایان‌نامه «حمایت حقوقی از طرح‌های مد لباس» با بررسی حمایت از طرح‌های مد در حقوق ایران، آمریکا و فرانسه، برقراری نظام حمایتی خاص را ضروری دانسته است. جعفری (۱۳۹۴)، در پایان‌نامه «تحلیل اقتصادی حمایت های حقوق مالکیت فکری از صنعت مد آمریکا» با تحلیل اقتصادی حمایت از این آثار فکری هنری، نیاز به یک توازن میان حمایت‌های موجود در حقوق آمریکا و ارجحیت قانون ۱۳۴۸ از آثار یادشده در حقوق داخلی را نتیجه‌گیری می‌کند. حبیب و فخاری (۱۳۹۵)، در مقاله «بررسی تطبیقی ضرورت‌های ناشی از برقراری نظام خاص حمایتی از طرح‌های مد» نظام سنتی حقوق مالکیت فکری را برای حمایت از این آثار کافی ندانسته و قائل به نظام حمایتی خاص شدند. شبیری زنجانی و مهدویان (۱۳۹۵)، در مقاله «محدودیت‌های نظام‌های سنتی حقوق مالکیت فکری در حمایت از طرح‌های مد و لباس» به این نتیجه رسیدند که حقوق مالکیت فکری سنتی حمایت مناسبی از این آثار هنری ندارد و باید قوانین موجود طراحی مد و لباس اصلاح و روزآمد شود. اما، در تمام این پژوهش‌ها صرف‌نظر از نقدهای موجود که در جای خود به آن پرداخته شده، اصل فوریت در اعمال ضمانت اجراهای مربوطه مطالعه و بررسی نشده است.

از میان ضمانت اجراهای کیفری، جبرانی، تأمینی و پیشگیرانه، ضمانت اجراهای پیشگیرانه با تأکید بر اصل فوریت یکی از مهم‌ترین ضمانت اجراها به شمار می‌آید. رعایت این اصل در هر مرحله به‌ویژه جلوگیری از وقوع جرم، کشف جرم، قطع عملیات مجرمانه، ایراد ضرر و زیان عمدتاً غیرقابل جبران، جمع‌آوری و حفظ دلایل و توقیف و جمع‌آوری محصولات ناشی از جرم از ضروریاتی است که جلوگیری از ارتکاب جرم و یا در صورت ارتکاب پایه‌های یک دادرسی عادلانه را پی‌ریزی می‌کند. از این رو، در برخی نظام‌ها قانون در شرایطی به مأموران اعمال قانون ذیصلاح، پلیس قضایی، اجازه داده تا رأساً اقدامات لازم را انجام دهند. در این صورت، «پلیس که یکی از نهادهای عدالت کیفری است با دقت و سرعت در عملکرد خود می‌تواند نقش بسزایی در پیشگیری جرائم داشته باشد» (خدائیان چگنی، ۱۳۹۱: ۷).

در این میان، صدور قرارهای قانونی (اعدادی و تمهیدی) در سرنوشت دعاوی کیفری و حتی مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم نقش بسزایی دارد. با توجه به اینکه، «نقض حق در قالب‌های گوناگونی مانند تولید محصول مشابه، استفاده، فروش و ... تحقق می‌یابد و از نظر کمیت نیز، ضروری نیست که درجه خاصی را کسب کند» (رجبی، ۱۳۹۵: ۱۳۱). این صور ارتکاب جرم مالکیت فکری علیه طرح‌های مد بیش از هر چیز با اعمال فوری ضمانت اجراهای پیشگیرانه و در قالب اقدامات تأمینی و موقتی قابل جلوگیری و پیگرد هستند و تنها در این صورت بزه دیده می‌تواند به جلوگیری و یا قطع عملیات مجرمانه و امکان اقامه دعوی و برخورداری از یک دادرسی عادلانه و جبران نسبی خسارات خود امیدوار باشد. تمهیدات تأمینی موقتی، به‌منظور حفظ دلایل نقض حق طرح‌های مد و نیز جلوگیری از بروز ضرر و زیان و یا کاستن آن هنگامی به‌درستی به اهداف موردنظر دست می‌یابند که سازوکار و تشریفات اجرای آن‌ها با عنصر فوریت عجین و همراه باشد والا، با فاصله گرفتن از فلسفه بنیادین وجودی و ذاتی‌شان، خالی از اثر خواهند بود.

حال پرسش اینجاست که جایگاه اصل فوریت در تمامی ضمانت اجراهای مقرر به‌ویژه اقدامات احتیاطی و تأمینی در قالب «دستور موقت که اساساً جنبه پیشگیرانه دارد» (رحمدل، ۱۳۹۷: ۱۱۰). کجاست و چقدر توجه قانون‌گذار را معطوف خود داشته است. همچنین، بر مبنای

ماهیت شکننده آثار فکری به‌ویژه، طرح‌های مد و ضرورت حمایت از حقوق مترتب بر آن‌ها چالش‌های این اصل و راهکارهای تقویت آن کدامند.

بررسی مسئله مطروحه در پنج عنوان بررسی می‌شود: نخست، مفهوم اصل فوریت ضمانت اجراها دوم، جایگاه اصل فوریت در انواع ضمانت اجراها سوم، شرایط اصل فوریت اعمال ضمانت اجراها چهارم، چالش‌های اصل فوریت ضمانت اجراها پنجم، راهکارهای تقویت اصل فوریت ضمانت اجراهای نقض حقوق مد در ایران.

۱. اصل فوریت ضمانت اجراها

فوریت را به لحاظ لغوی بدون مهلت بودن چیزی تعریف کرده‌اند. اصل فوریت در قانون تعریف نشده اما برخی دانشوران حقوقی برآنند که این اصل «موضوعی بوده و درباره خسارتی خطیر و غیرقابل جبران است که فوری یا قریب‌الوقوع باشد» (شمس، ۱۳۸۹: ۹۷). اگرچه قابل جبران بودن خسارت می‌تواند اندک تأثیری بر وصف خسارت وارده داشته باشد اما تأثیری در فوریت آن نخواهد داشت. «ملاک فوریت با توجه به سکوت قانونگذار، عسر و حرج متقاضی یا ضرر وی در حدی است که جبران آن در آتیه متعذر یا متعسر شود» (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۵: ۴۸۰). این مهم در نقض حق طرح‌های مد و یا قریب‌الوقوع بودن آن، چنان آشکار است که حتی مدعی و دارنده حق را از اثبات فوریت آن بی‌نیاز می‌کند. از سویی، این رفتارهای نقض حق در قوانین دارای وصف کیفی و جرم مالکیت فکری است و با توجه به ماهیت عمومی ضرر و زیان وارده در تمامی مراحل از پیش از آغاز رسمی تعقیب تا مرحله تجدیدنظر و اجرای حکم بدون منوط داشتن آن به درخواست بزه دیده و با تشخیص مقام قضایی و در بیشتر کشورهای پیشرو، مقامات پلیسی، اقدامات ضروری و فوری در راستای جلوگیری یا قطع عملیات مجرمانه انجام می‌گیرد.

«در کنار فوریت امر که انجام اقدامات مزبور را توجیه و مقام قضایی را ملزم به انجام آن می‌کند، باید به ضرورت امر نیز توجه داشت. در واقع می‌توان گفت ضرورت و فوریت امر دوروی یک سکه هستند و اگر ضرورت ایجاب نماید فوریت هم مطرح خواهد شد و اگر فوریت امر ایجاب نماید اقدام مزبور ضرورت خواهد داشت» (رحمدل، ۱۳۹۷: ۱۱۱). این ضرورت حسب مورد می‌تواند از جمله، جلوگیری از اقدامات مجرمانه یا ادامه آن و از بین بردن آثار و دلایل جرم باشد. بدیهی است، تشخیص فوریت و ضرورت از سوی مقام قضایی منوط به دادرسی و بررسی ادله و مدارک استنادی نیست و می‌تواند در مراحل پیش از دادرسی به‌ویژه با آگاهی از ماهیت موضوع جرم دستورات مقتضی و به‌موقع را صادر نماید.

۲. جایگاه اصل فوریت ضمانت اجراها

به لحاظ نظری طرح‌های مد از حمایت قوانین مالکیت فکری به‌ویژه علامت تجاری و کپی‌رایت برخوردارند (Saardchom, 2017: 2). اما عملاً دارای بعضی حمایت‌های قانونی هستند و نقض پاره‌ای از حقوق مربوطه ضمانت اجراهای گوناگونی را در پی دارد. ماهیت شکننده این آثار هنری حتی در برابر نخستین رفتار نقض حق، جایگاه اصل فوریت را در بررسی ضمانت اجراها به‌خوبی نشان می‌دهد.

برخی «رسالت حقوق مد را به‌عنوان شاخه‌ای از حقوق مالکیت فکری ایجاد حمایت قانونی از طراحان باهدف حفاظت از ایده‌ها و آثار آن‌ها می‌دانند» (محمدباقری و سید باقری، ۱۴۰۱: ۶۸)، این در حالی است که طرح‌های نوآورانه ایشان و نه ایده‌ها

موضوع مالکیت فکری هستند. حمایت از حقوق این فناوری فرهنگی و نرم در دو رژیم حقوق مالکیت فکری یعنی، کپی رایت به‌عنوان ناب و درخورترین شکل حمایت که از لحظه آفرینش به آن پیوست می‌شود و «از دارنده حق مالکیت در مقابل اشخاصی که شکلی که در آن اثر اصلی توسط پدیدآورنده بیان‌شده است را کپی کرده یا به هر طریقه دیگری به خود نسبت داده یا از آن استفاده می‌کنند، حمایت می‌کند» (میر شمسی، جلائیان دهقانی، تیموری، ۱۳۹۳: ۷۳). و رژیم مالکیت صنعتی از جمله، علامت تجاری که از علامت تجاری طرح مد و نه خود آن حمایت می‌کند، ناظر بر ضمانت اجراهای کیفری اعم از حبس و یا جزای نقدی است.

ماده ۲۳ قانون حمایت مؤلفان، مصنفان و هنرمندان^۷ مجازات نشر یا پخش یا عرضه اثر دیگری را حبس تأدیبی از شش ماه تا ۳ سال و مواد ۶۰ و ۶۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری^۸ علاوه بر جبران خسارت، جزای نقدی و حبس توأمان و یا به‌تنهایی را پیش‌بینی کرده است.

در قانون مالکیت فکری فرانسه نیز ضمانت اجراهای کیفری مجازات‌های اصلی نقض حقوق آثار فکری هنری به شمار می‌آیند. در مواد L335-2 و L335-3^۹ ارتکاب رفتار ناقض حقوق آثار فکری، منتشرشده در فرانسه یا خارج از آن را جرم و برای آن کیفری معادل ۳۰۰ هزار یورو و تا سه سال حبس تعیین کرده است. به‌علاوه، برابر ماده L716-9^{۱۰} مجازات رفتارهای ناقض حقوق دارندگان علائم تجاری تا چهار سال حبس و ۴۰۰ هزار یورو تعیین و برابر ماده L-521-4^{۱۱} از همان قانون، برای نقض حقوق طرح‌ها و مدل‌های آفریده‌های فکری مد، علاوه بر تا ۳ سال حبس، ۳۰۰ هزار یورو (سیصد هزار)، جریمه نقدی پیش‌بینی شده است.

در ایالات متحده، لایحه حمایت از طرح‌های نوآورانه و ممنوعیت دزدی هنری IDPPPA^{۱۲} در زمینه حمایت کپی‌رایت از طرح‌های مد ناظر بر «حداکثر و سرجمع جزای نقدی ۵۰ هزار دلاری به‌علاوه جزای نقدی یک‌دلاری برای هر کپی است» (Courtney, 2012: 145). همچنین، «در قانون جعل علائم تجاری، مجازات کیفری حبس تا ۱۰ سال و تا ۲ میلیون دلار جریمه

^۷ ماده ۲۳- هرکس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدید آورنده بدون اجازه او و با عالماً عمدتاً به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند به حبس تأدیبی از شش ماه تا ۳ سال محکوم خواهد شد.

^۸ ماده ۶۰- نقض حقوق مندرج در این قانون، عبارت است از معنای انجام هرگونه فعلیتی در ایران که توسط اشخاصی غیر از مالک حقوق تحت حمایت این قانون و بدون موافقت او انجام می‌گیرد. علاوه بر مالک حقوق تحت حمایت این قانون، هرگاه ثابت شود دارنده اجازه استفاده، از مالک درخواست کرده‌است تا برای خواسته معینی به دادگاه دادخواست بدهد و مالک امتناع کرده یا نتوانسته آن را انجام دهد، دادگاه می‌تواند علاوه بر صدور دستور جلوگیری از نقض حقوق یا نقض قریب الوقوع حقوق، به جبران خسارت مربوط نیز حکم صادر کند و یا تصمیم دیگری جهت احقاق حق اتخاذ نماید.

ماده ۶۱ هر شخصی که با علم و عمد مرتکب عملی شود که طبق مواد (۱۵)، (۲۸) و (۴۰) نقض حقوق به شمار آید یا طبق ماده (۴۷) عمل غیر قانونی تلقی شود، مجرم شناخته‌شده و علاوه بر جبران خسارت به پرداخت جزای نقدی از ده میلیون (۱۰۰۰۰۰۰) ریال تا پنجاه میلیون (۵۰۰۰۰۰۰۰) یا حبس تعزیری از نودویک روز تا شش ماه یا هردوی آنها محکوم می‌شود.

^۹ Article L335-2-... Infringement in France of works published in France or abroad shall be liable to a three-year imprisonment and a fine of € 300.000.

Article L335-3- Any reproduction, performance or dissemination of a work of the mind, by any means whatsoever, in violation of the author's rights as defined and regulated by law shall also constitute an infringement. The violation of any of the rights of an author of software as defined in Article L122-6 shall also constitute an infringement.

^{۱۰} Article L716-9-Any person, who, for the purpose of selling, supplying, offering for sale or lending goods under an infringing mark... shall be liable to a four-year imprisonment and a fine of € 400.000.

^{۱۱} Article L521-4-Any knowingly committed infringement of the rights guaranteed by this Book shall be liable to a three-year imprisonment and a fine of € 300.000.

^{۱۲} Innovative Design Protection and Piracy Prevention Act

نقدی برای مجرمینی که عمداً اقدام به جعل علامت متعلق به دیگری نموده و یا عمداً از علامت تجاری جعلی استفاده می نمایند، مقرر شده است» (صادقی، ۱۳۸۸: ۱۱۱).

اگرچه در این نظام‌ها اصل فوریت در ضمانت اجرای کیفری اثری کم‌رنگ دارد، اما، رسیدن به این مرحله و حتی به‌طور خاص تعیین برخی ضمانت‌های کیفری در لایحه مذکور ایالات متحده، تابعی از اعمال پرنرنگ و تعیین‌کننده اصل مذکور در دیگر اعمال دیگر ضمانت اجراهاست.

به‌علاوه، ضمانت‌های تأمینی در قالب ضبط و یا انهدام محصولات ناقص حقوق طرح‌های مد و تجهیزات ارتکاب این جرائم در راستای کاستن از ضرر و زیان وارده به بزه دیده رفتارهای ناقص حق از اهمیت بالایی برخوردار و مستلزم رعایت اصل فوریت در انجام اقدامات قانونی به‌ویژه جرائم مالکیت فکری از جمله علیه طرح‌های مد است که با نخستین بازتولید جرم تام ارتکاب یافته و هر نسخه کپی معادل از دست رفتن منافع مادی و حتی معنوی طرح اصیل است. حقوق مالکیت فکری بدون مقررات اجرایی مناسب بیهوده و بی‌حاصل‌اند. «در ذیل» الزامات ویژه شامل دادرسی برابر و منصفانه مرجع قضایی باید قادر به صدور دستور موقت و از بین بردن محصولات ناشی از نقض حق باشد (Doan, 1992: 482).

در حقوق داخلی، برابر ماده ۲۱۵ قانون مجازات اسلامی و ماده ۱۴۸ آیین دادرسی کیفری بازپرس یا دادستان در صورت صدور قرار منع یا موقوفی تعقیب یا ترک تعقیب و نیز دادگاه ضمن صدور رأی باید تکلیف محصولات ناشی از جرم مالکیت فکری طرح‌های مد را تعیین کند که ضبط، معدوم یا مسترد شوند.

برابر ماده ۶۱۳-۳۳۵ L قانون مالکیت فکری فرانسه، دادگاه می‌تواند ضبط تمام یا بخشی از آنچه از جرم مالکیت فکری، اعم از نقض کپی‌رایت یا علائم تجاری «از جمله، طرح‌های مد» به‌دست‌آمده و اشیاء و کپی‌هایی که ناقص حق بوده یا به‌طور غیرقانونی بازتولید شده‌اند و تجهیزاتی که به این منظور به کار گرفته شده‌اند را حکم کند. همچنین، در پایان ماده ۱۴-۱۷۱۶ L^{۱۳} به دادگاه اختیار از بین بردن اشیاء ناشی از جرم و ابزار به‌کاررفته برای ارتکاب آن داده شده‌است. در مواد ۳-۴ L521^{۱۴} طرح‌ها و مدل‌ها، همین ضمانت اجراها نیز، پیش‌بینی شده و برابر ماده ۳-۳ L521^{۱۵} ضبط محصولات ناقص حق به نفع زیان‌دیده از جرم، حتی در صورت تبرئه نیز امکان‌پذیر است.

در حقوق ایالات متحده نیز، این اقدام تأمینی در قالب ضمانت اجرای کیفری غیر اصلی، به‌صورت ضبط یا انهدام محصولات ناشی از جرم و لوازم و تجهیزات به‌کاررفته در حین ارتکاب جرم مورد حکم قرار می‌گیرد. همچنین، برابر ماده ۱۷۵۹ از موافقت‌نامه تریپس، مرجع قضایی می‌تواند دستور از بین بردن یا رد کردن محصولات ناقص حق را بدهد و حق ندارد صادرات دوباره آن‌ها را به کشوری دیگر دهد مگر در شرایط استثنایی.

¹³ Article L335-6- In the cases referred to in the four preceding Articles, the court may order the confiscation of all or part of the receipts obtained by reason of the infringement and the confiscation of all phonograms, videograms, articles and copies that are infringing or have been unlawfully reproduced and of the equipment specifically installed for the purpose of committing the offence.

¹⁴ Article L716-14-... The Court may also order their destruction.

¹⁵ Article L521-4- Any knowingly committed infringement of the rights guaranteed by this Book shall be liable to a three-year imprisonment and a fine of € 300.000.

¹⁶ Article L521-3-Confiscation to the benefit of the injured party of the articles infringing the rights afforded by this Book shall be ordered even in the event of a discharge.

¹⁷ Article 59-... competent authorities shall have the authority to order the destruction or disposal of infringing goods in accordance with the principles set out in Article 46. In regard to counterfeit trademark goods, the authorities shall not allow the re-exportation of the infringing goods in an unaltered state or subject them to a different customs procedure, other than in exceptional circumstances.

اعمال ضمانت اجراهای تأمینی یکی از ابزار حمایت از حقوق پدیدآورندگان است. منافع مترتب بر طرح‌های مد تابعی از نو بودن این آثار هنری است. تنها حفظ این وصف برگشت سرمایه و سود این آثار ابتکاری و نوآورانه را تأمین می‌کند. همچنین حقوق انحصاری پدیدآورندگان مانند حق پخش، عرضه و بهره‌برداری مادی و معنوی از اثر نیز از دیگر اهداف ضمانت اجراها و به‌ویژه ضمانت اجراهای تأمینی است که ضرورت اقدامات فوری برای جمع‌آوری و ضبط محصولات و تجهیزات ناشی از جرم را آشکار می‌سازد. به‌طوری‌که نادیده گرفتن اصل فوریت در اقدامات یادشده و هرگونه تأخیر در آن به دلیل تشریفات موجود در حقوق داخلی اعمال ضمانت اجرای یادشده را با چالش جدی روبرو می‌کند و محصولات ناشی از جرم به راحتی اعتبار و منافع مادی و معنوی پدیدآورندگان این آثار را تصاحب غیرقانونی و زمینه تبعات زیان‌بار بعدی که در جای خود به آن خواهیم پرداخت را فراهم می‌کند.

به‌علاوه، همان‌طور که برخی دانشوران حقوقی برآنند که «قاعده «لاضرر» دلیلی بر اعتبار مالکیت فکری است» (حکمت‌نیا، ۱۳۷۸: ۳۹۶). پیشگیری، کاهش و ترمیم خسارات مادی و معنوی هنگام ناشی از نقض حقوق طرح‌های مد و بالطبع ضرر و زیان مادی و معنوی و منافع ممکن‌الحصول ناشی از جرم به شرح مواد ۹^{۱۸} و ۱۴ آیین دادرسی کیفری در باب ضمانت اجراهای جبرانی جایگاه اساسی اصل فوریت را در جمع‌آوری ادله جرم به‌عنوان مبنای محاسبه خسارت بیش‌ازپیش برجسته می‌کند.

ماده 3-1-33-L قانون مالکیت فکری فرانسه، درخصوص نحوه تعیین غرامات و شیوه جبران خسارات مقرر می‌دارد، «برای تعیین غرامات دادگاه نتایج اقتصادی منفی که زیان‌دیده متحمل گردیده (ازجمله عدم‌النفع منافع استیفا شده توسط عامل زیان و خسارت‌های معنوی واردشده به دارنده حقوق) را در نظر می‌گیرد. براساس این ماده، دادگاه می‌تواند به درخواست زیان دیده، مبلغی مقطوع به‌عنوان غرامت تعیین نماید. در این صورت، مبلغ مزبور نباید کمتر از مبلغ عایدات و حقوقی باشد که در صورت بهره‌برداری مجاز، می‌توانست کسب گردد» (روح‌الامینی، ۱۳۹۵: ۷۸).

در قانون کی‌رایت ایالات‌متحده دو سازوکار برای تعیین خسارات دارنده کی‌رایت پیش‌بینی شده است و او می‌تواند یکی از آن دو را انتخاب کند. «بند (a) از بخش ۵۰۴ ماده ۱۷ قانون کی‌رایت ایالات متحده، مقرر می‌دارد، ناقض کی‌رایت یا برای (۱) خسارات واقعی دارنده کی‌رایت و منافع اضافی ناقض یا (۲) خسارات قانونی ... مسؤول است. باید توجه داشت که جبران خسارت نمی‌تواند دو بار انجام شود. بخش ۵۰۴ به دارنده کی‌رایت حق انتخاب (در هر زمان تا پیش از اجرای دادرسی نهایی) خسارات قانونی به‌جای خسارات واقعی و منافع را داده است» (Daniels.L & Jakson, 2011: 15).

ماده ۴۵^{۱۹} موافقت‌نامه تریپس نیز، بر جبران خسارت دارنده حق مالکیت فکری تأکید دارد و «اگرچه امکان جبران خسارات و میزان حکم به آن در قوانین ملی متفاوت است، اما، این ماده مواردی را به‌عنوان جبران خسارت تحمیل می‌کند و کشورهای

^{۱۸} ماده ۹- ارتکاب جرم می‌تواند موجب طرح دو دعوی شود: ...

ب- دعوی خصوصی برای مطالبه ضرر و زیان ناشی از جرم و یا مطالبه کیفرهایی که به‌موجب قانون حق خصوصی بزه دیده است.

ماده ۱۴ آیین دادرسی کیفری - شاکی می‌تواند جبران تمام ضرر و زیان‌های مادی و معنوی و منافع ممکن‌الحصول ناشی از جرم را مطالبه کند.

¹⁹ Article 45- 1. The judicial authorities shall have the authority to order the infringer to pay the right holder damages adequate to compensate for the injury the right holder has suffered because of an infringement of that person's intellectual property right by an infringer who knowingly, or with reasonable grounds to know, engaged in infringing activity. 2. The judicial authorities shall also have the authority to order the infringer to pay the right holder expenses, which may include appropriate attorney's fees. In appropriate cases, Members may authorize the judicial authorities to order recovery of profits and/or payment of pre-established damages even where the infringer did not knowingly, or with reasonable grounds to know, engage in infringing activity.

عضو را به اعطاء قدرت صدور قرار به مقامات قضایی علیه متخلف در پرداخت غرامت مناسب به مالک حق ملزم می‌کند» (صادقی و شیخی، ۱۳۸۸: ۲۳۳). بنابراین ناقض حقوق طرح‌های مد ملزم به پرداخت هزینه‌های دادرسی و جبران خسارت وارده و منافع به دارنده آن می‌باشد.

با توجه به اینکه، در طرح‌های مد اساس رسیدگی و صدور حکم جبران خسارت محصولات کپی می‌باشند، رعایت این اصل در مراحل پیشین به شدت حیاتی است. به دیگر سخن، جبران خسارت تابعی از چهار مؤلفه است. نخست، امکان اقامه دعوی، دوم، امکان برآورد هرچه واقعی‌تر ضرر و زیان، سوم، برخورداری از سازوکارهای از پیش تعیین شده و کارشناسانه ارزیابی خسارت و چهارم، ترمیم به موقع آن. بیش از همه، دو فاکتور نخست در سایه اصل فوریت در مراحل آغازین فرایند مجرمانه و اقدامات پیشگیرانه محقق می‌شود.

به این ترتیب می‌توان گفت ضمانت اجراهای پیشگیرانه و کشف به موقع جرم خطرناک‌ترین ضمانت اجراها و بر محور اصل فوریت استوار است. پیشگیری از جرم تدابیر کنشی و واکنشی ایست که برای کاهش آسیب‌های بزهکارانه اتخاذ می‌شود. پیشگیری کنشی قبل از وقوع جرم و به منظور ممانعت از ارتکاب جرم یا کاستن از آسیب‌ها و ضرر و زیان آن انجام می‌شود و بر دو نوع است. «یکی پیشگیری‌های اجتماعی از جرم به روش اصلاح جامعه و نظام اجتماعی مانند خانواده، آموزش و پرورش، اقتصاد و پرورش افراد در فرایند جامعه‌پذیری آن‌ها و دیگری پیشگیری وضعی است که از گذر کاهش فرصت و موقعیت‌هایی که ارتکاب جرم را تسهیل می‌کند، تحقق می‌یابد» (خدائیان‌چگنی، ۱۳۹۱: ۴). یکی دیگر از اقدامات پیشگیرانه مربوط به زمانی است که مداخله برای مقابله با جرم در حال ارتکاب یا توقف آن در هر مرحله، برای جلوگیری از این اقدامات و یا کاستن ضرر و زیان ناشی از آن صورت می‌گیرد که همان اقدامات فوری یا تأمینی هستند. همچنان که «در رویه قضایی فرانسه یکی از راه‌های حفظ حقوق مالکیت فکری و جلوگیری از ضرر و زیان اقدام‌های احتیاطی و تأمینی است» (زر کلام، ۱۳۸۷: ۴۱۰).

اقدامات موقتی، ناظر به اقداماتی است که درخصوص حفظ وضعیت موجود در زمان صدور دستور موقت و جلوگیری از وقوع نقض بیشتر و به منظور حفظ مدارک مربوط به ماهیت و میزان نقض و شناسایی افراد ناقض، صورت گیرد» (علوی، ۱۳۸۶: ۱۲۷). تعقیب دعوی عمومی با جمع‌آوری دلایل صورت می‌گیرد که در مواردی حفظ و گردآوری آن‌ها فوریت و دستورات متناسب با آن را در قالب دستور موقت لازم می‌آورد. این اقدامات موقتی ماهیتاً پیشگیرانه‌اند و حتی پیش از ارزیابی دلایل احتمالی و امارات موجود و اثبات جرم صادر می‌شوند. «هرچند این گونه دستورات می‌تواند در برخی موارد مغایر اصل برائت باشد ولی به اعتبار توجه به نفع بیشتر و نیز زمینه‌سازی اجرای حکم قانون‌گذار چنین دستوراتی را تجویز نموده است» (رحمدل، ۱۳۹۰: ۱۱۰). در واقع، با توجه به ماهیت بسیار شکننده طرح‌های مد اصل فوریت و نیز ضرورت یکی از اصول پایه حمایتی این آثار فکری و هنری است که باید با ضمانت اجراهای آن به‌ویژه ضمانت اجراهای پیشگیرانه عجین باشد.

۳. شرایط اصل فوریت اعمال ضمانت اجراها

«دوم شدن» محصولات طرح‌های مد چه به دلیل ورود به بازار پس از یا هم‌زمان با محصول کپی و غیر اصل، به بهای ارزان‌تر محصولات کپی به دلیل هزینه‌های پایین تولید مارکتینگ آن را تصاحب و اعتبارش را مخدوش خواهد کرد و برای هر نوآوری

به‌ویژه، طرح‌های مد با ماهیت چرخه‌ای و حیات کوتاه مدت به‌منزله نابودی است. «از این رو، امتیاز نخستین وارد شونده به بازار، به‌عنوان امتیاز اصلی و کلیدی طراحان دارای اهمیت حیاتی است» (عالیخانی، حبیبی، عالی‌پور و الهی منش، ۱۴۰۰: ۲۴۹). از آنجاکه، نقض حق آثار فکری مانند طرح‌های مد «با نخستین بازتولید یا کپی محقق می‌شود» (wipo, 2008: 115). در نظام‌های حقوقی پیشرو و اسناد بین‌المللی در شرایطی ضمانت اجرایی با رعایت اصل فوریت برای جلوگیری از اقدامات منجر به بازتولید، بازتولید، پخش، عرضه و ... این آثار پیش‌بینی شده است. برابر بند ۱ و ۲ از ماده ۲۰۵۰^{۲۰} از موافقت‌نامه تریپس، مراجع قضایی در جلوگیری از وقوع هرگونه نقض حق مالکیت فکری و به‌منظور حفظ ادله نقض ادعایی، دستور تمهیدات سریع و مؤثر را خواهند داد. این تدابیر، به‌ویژه، درجایی که تأخیر موجب ضرر غیرقابل جبران به‌دارنده حق شود و خطر قابل اثباتی مبنی بر انهدام و از دست رفتن دلایل وجود دارد صادر خواهد شد.

۱.۳. شرایط اصل فوریت در اعمال ضمانت‌های اجرایی مرحله کشف و تعقیب جرم

در مرحله کشف و تعقیب جرم ضمانت‌های اجرایی جنبه پیشگیرانه و تأمینی دارند که با تشخیص مقام مسؤول به اجرا درخواهد آمد. مهم‌ترین مرحله در حمایت از طرح‌های مد، کشف جرم، تعقیب متهم، حفظ و جمع‌آوری آثار، علائم و ادله جرم، جلوگیری از اختفای متهم، جلوگیری از ارتکاب جرم یا قطع عملیات مجرمانه است. این جرم یا از طریق مأموران رسمی، اعلام مردمی و یا طراحان که به‌عنوان دارندگان حق بیشترین و مؤثرترین نقش را برعهده دارند، کشف می‌شود که در تمام اینها، مهم‌ترین شرط اعمال اصل فوریت با توجه به اختیارات نهاد کشف جرم است. «اختیارات نهاد کشف جرم مبتنی بر اصل ضرورت است و ضرورت کشف جرم، دستگیری مظنون و گردآوری ادله اثبات دعوا از صحنه جرم ایجاب می‌کند که نهاد کشف جرم بتواند این اختیارات را اجرا کند» (افراسیابی، ۱۳۹۵: ۱۱۵).

به‌ویژه، در رفتارهای نقض حقوق طرح‌های مد که ضرورت اعمال حمایت‌های قانونی از این آثار فکری و هنری مستلزم اقدامات فوری در تمامی زمینه‌های فوق است و هر لحظه که می‌گذرد ضرر وارده به‌طرز فزاینده‌ای افزایش می‌یابد تا جایی که غیرقابل جبران می‌شود، پیش‌بینی اختیارات قانونی و متناسب با مأموریت‌های این نهاد را به‌عنوان شرط کلیدی اصل فوریت بایسته می‌داند. به‌طوری‌که هر گونه خللی در این اختیارات نه تنها حق اقامه دعوی مبتنی بر دلایل و مستندات بلکه در صورت اقامه دعوی فرایند دادرسی عادلانه را با چالش عمده روبرو خواهد کرد. به‌علاوه، در نبود چنین اختیاراتی در این مرحله بیم از دسترس خارج کردن آثار و ادله جرم می‌رود که هم دلایل اثباتی دعوی هستند و هم معیار اصلی برآورد خسارت برای ترمیم وضعیت زیان‌دیده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف پیگرد و اقامه دعواست که تأکیدی است بر لزوم ایجاد بستر قانونی مناسب جهت اعمال اصل فوریت در اقدامات ضروری پلیس.

²⁰ Article 50- 1. The judicial authorities shall have the authority to order prompt and effective provisional measures: (a) to prevent an infringement of any intellectual property right from occurring, and in particular to prevent the entry into the channels of commerce in their jurisdiction of goods, including imported goods immediately after customs clearance; (b) to preserve relevant evidence in regard to the alleged infringement.

2. The judicial authorities shall have the authority to adopt provisional measures inaudita Altera parte where appropriate, in particular where any delay is likely to cause irreparable harm to the right holder, or where there is a demonstrable risk of evidence being destroyed.

در نظام حقوقی فرانسه قانون‌گذار با توجه شایسته به اصل فوریت نشأت گرفته از ماهیت آثار فکری و نوآورانه و رویکردی منطبق با اسناد بین‌المللی از جمله موافقت‌نامه تریپس، کاربست این اصل را در مراحل مختلف مد نظر قرار داده و شرایط اعمال آن را فراهم آورده است.

«قانون آیین دادرسی فرانسه اکثر جنایات را در شمار جرایمی^{۲۱} آورده است که تحقیق در آن‌ها نیازی به دستور قضایی ندارد، خواه پلیس، درخواست مجوز نکرده باشد، یا قاضی تحقیق، اختیار تحقیق را از طریق کمیسیون تحقیقات^{۲۲} به آن‌ها تفویض نماید که در این صورت، نیاز به هیچ درجه‌ای از مظنونیت یا تعیین اشخاص و محل‌هایی که باید جستجو شوند یا چیزهایی که باید توقیف شوند، نیست. به علاوه، نظارت بر تحقیقات می‌تواند از سوی مقام تعقیب یا بالاترین مقام افسر پلیس به عمل آید» (427 slobogin, 2001). اگرچه، جرائم مالکیت فکری از جرائم طبقه جنایی هستند، اما نظر به ضرورت و فوریت، عدم نیاز به مجوز قضایی جهت تحقیق و توقیف در خود قوانین مالکیت فکری نیز، گنجانده شده است.

در مواد L335-1^{۲۳} قانون مالکیت فکری، علاوه بر مرجع قضایی، به افسران پلیس ذیصلاح^{۲۴} این کشور اجازه داده شده است، به محض آنکه، جرائم نقض حقوق کپی‌رایت آمده در ماده مربوطه رخ داد، کپی‌ها و اشیاء ساخته شده یا وارد شده غیرقانونی و تجهیزاتی که به منظور ارتکاب این جرائم نصب و راه‌اندازی شده را توقیف کنند. این اختیارات در ماده L521-3-1 و L716-8-۲۵^{۲۵} I در خصوص نقض حقوق طرح‌ها و مدل‌ها و علائم تجاری آثار ذهنی از جمله طرح‌های مد، به پلیس قضایی^{۲۶} داده شده است؛ بنابراین، در حقوق فرانسه، گاهی این اقدامات محدود به پلیس قضایی است.

در نظام دادرسی تفتیشی ایالات متحده، پلیس در سلسله مراتب مقام قضایی و تابع دستورات اوست. از این رو، «این مقام قضایی است که می‌تواند دستور بر توقیف اشیاء ناقض حق علامت تجاری و ادوات مربوط را صادر و از طریق پلیس، به موقع اجرا گذارد» (Coblentz, 2010: 62). با این حال، مانند سیستم قضایی فرانسه، ایالات متحده بنا به فوریت و ضرورت، اقدام بدون مجوز را برای مأموران پلیس پیش‌بینی کرده است.

«مطالعات نشان می‌دهد هنگامی که پلیس درخواست مجوز و حکم قضایی می‌کند، دادرس، در ۶۵ درصد موارد کمتر از سه دقیقه، در ۱۱ درصد موارد در ۵ دقیقه، درخواست‌ها را بررسی می‌کند و تنها در ۸ درصد موارد، این درخواست‌ها رد می‌شود»

²¹ Flagrant offences

²² Rogatory commission

²³ Article L335-1- As soon as offenses under Article L335-4 of this Code have been established, the competent police officers may effect seizure of the unlawfully reproduced phonograms and videograms, of the copies and articles manufactured or imported unlawfully and of the equipment specially installed for the purpose of such acts.

²⁴ دادستان یا بازپرس مأمور کارهای متعدد هستند و برای اجرای آن‌ها در وقت مفید و با سرعت مطلوب به آن‌ها کمک شود. همچنین، برای این که بعضی از اقدامات مؤثر واقع شوند، باید در یک زمان و محل‌های مختلف انجام شوند و آن‌ها در این صورت فقط می‌توانند یکی آن‌ها را انجام دهند دلایل فنی گاهی مانع این خواهد بود که دادستان یا بازپرس شخصاً کلیه اعمال لازم و مفید را انجام دهد؛ از این رو، به موجب قانون یا دستور مقامات قضایی دادرس، برخی اختیارات دادستان و بازپرس به پلیس قضایی تفویض می‌شود. نک: زینب شیدائیان و علی عبداللهی نیستانی. (۱۳۹۸). «بررسی مدل ارتباط سلسله مراتبی میان دادرس و پلیس در فرایند کیفری»، فصل نامه پژوهش حقوق کیفری، دوره ۸، شماره ۲۹، ص ۱۴۴.

²⁵ Article L521-3-1-Officers of the judicial police may, as soon as offenses under the first paragraph of Article L521-4 have been reported, effect the seizure of goods unlawfully manufactured, imported, stocked, placed on sale, delivered or supplied, and of any material and equipment specially installed for the purposes of such unlawful acts.

Article L716-8-1- Officers of the judicial police may, as soon as offenses under Articles L716-9 and L716-10 have been reported, effect the seizure of goods unlawfully manufactured, imported, stocked, placed on sale, delivered or supplied, and of any material and equipment specially installed for the purposes of such unlawful acts.

²⁶ Judicial police

(Slobogin, 2001: 430). بنابراین، تشریفات و طول مدت کسب مجوز از مقام قضایی، به گونه‌ای است که می‌توان گفت، کمترین خدشه‌ای به اصل فوریت وارد نمی‌شود و شرایط اعمال آن مهیا است.

بدیهی است، پیش‌بینی اختیارات بایسته برای مأموران اعمال قانون به‌عنوان یکی از شرایط اعمال اصل فوریت، دست‌کم در قوانین مالکیت فکری، این قوانین را در هماهنگی بیشتری با الزامات حمایتی و نیز، اسناد و قوانین بین‌المللی قرار می‌دهد. اما، این مهم نیازمند نیروهایی برخوردار از توانمندی، دانش و مهارت‌های لازم در راستای حفظ حقوق و آزادی‌های فردی و نیز حقوق زیان‌دیده در قالب پلیس قضایی است.

۲.۳. شرایط اصل فوریت در اقدامات تأمینی در مرحله تحقیقات مقدماتی

در مرحله تحقیقات مقدماتی هرگاه روند بررسی پرونده موجب از دست رفتن دلایل و آثار جرم یا بروز ضرور و زیان بیشتر باشد مرجع قضایی می‌تواند اقدام به صدور دستور موقت به‌عنوان اقدام تأمینی فوری نماید. اگرچه، برابر ماده ۳۱۶ قانون آیین دادرسی مدنی، دستور موقت زمانی صادر می‌شود که انتظار تا پایان دادرسی منتهی به ضرر بیشتر یا بی‌عدالتی شود، اما، در ماده ۳۱۸ از همان قانون قبل از تقدیم دادخواست اصل دعوی می‌توان درخواست دستور موقت کرد. در امور کیفری دستور موقت پس از تشکیل پرونده و متضمن دلایل وقوع جرم و بنا به تشخیص مقام قضایی صادر می‌شود.

برابر ماده ۲۷۲۱۵ قانون مجازات اسلامی بدون اشاره به دستور موقت، بازپرس یا دادستان در صورت صدور قرار منع یا موقوفی تعقیب باید تکلیف اشیاء و اموال کشف‌شده را که دلیل یا وسیله ارتکاب جرم بوده و یا از جرم تحصیل‌شده یا حین ارتکاب، استعمال و یا برای استعمال اختصاص داده شده‌است، تعیین کند تا حسب مورد، مسترد، ضبط یا معدوم شود. اما، شرط ضبط، مسترد کردن اموال به صاحب آن یا معدوم کردن اموال، توقیف قبلی این اموال و اشیاء بر پایه دستور موقت ناظر بر ضبط آن‌ها است؛ بنابراین، به‌طور کلی اقدامات تأمینی در قالب دستور موقت در مرحله تحقیقات مقدماتی یکی از شرایط بایسته فوریت و ذات طرح‌های مد در تمامی مراحل است.

در حقوق داخلی به‌موجب، ماده ۲۹ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان^{۲۸} مرجع قضایی می‌تواند به درخواست شاکی نسبت به جلوگیری از نشر و پخش و عرضه آثار مورد شکایت دستورات لازم را صادر نمایند؛ بنابراین، درخواست شاکی یکی از شرایط اعمال اصل فوریت با صدور دستور موقت است. در این ماده، قانون‌گذار صدور دستور موقت را منحصر به موارد یادشده کرده و درمورد بازتولید یا کپی طرح‌ها به‌عنوان اصلی و زیان‌بارترین رفتار نقض حق، تعیین تکلیفی نشده است. همچنین، از آنجاکه نقض حق این آثار فکری و هنری ضرر و زیان غیر قابل جبرانی برجای خواهد گذاشت و در صورت

^{۲۷} ماده ۲۱۵-بازپرس یا دادستان در صورت صدور قرار منع یا موقوفی تعقیب باید تکلیف اشیاء و اموال کشف‌شده را که دلیل یا وسیله ارتکاب جرم بوده و یا از جرم تحصیل شده یا حین ارتکاب، استعمال و یا برای استعمال اختصاص داده شده‌است، تعیین کند تا حسب مورد، مسترد، ضبط یا معدوم شود. درمورد ضبط، دادگاه تکلیف اموال و اشیاء را تعیین می‌کند.

^{۲۸} ماده ۲۹- مراجع قضایی، ضمن رسیدگی به شکایت شاکی خصوصی نسبت به جلوگیری از رفتارهای نقض حق، اعم از بازتولید، نشر، پخش، عرضه آثار مورد شکایت و ضبط آن دستور لازم به ضابطین دادگستری را خواهند داد. محصولات ضبط‌شده، حتی در صورت تبرئه، با توافق شاکی خصوصی به‌عنوان جبران خسارت یا بخشی از آن، در اختیار وی قرار خواهد گرفت.

عدم اقدام به موقع اثبات جرم و تعیین خسارت را متعسر خواهد کرد، مخیر کردن مرجع قضایی در صورت درخواست شاکی برای صدور دستور موقت جای تأمل دارد.

ماده ۱۸۳ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری^{۲۹}، به معترض اجازه داده از دادسرا یا دادگاه که پرونده در آنجا مطرح است درخواست صدور قرار تأمین دلیل و دستور توقیف محصولات ناقض حقوق ادعایی و تقاضای صدور دستور موقت نسبت به عدم ساخت، فروش یا ورود این محصولات را بنماید. مراجع قضایی موظفند نسبت به قبول تقاضای مذکور موافقت نمایند و می‌توانند قبل از صدور قرارهای مزبور از متقاضی تضمین کافی بخواهند.

بنابر تبصره یک دادسرا می‌تواند رأساً دستور توقیف کالاهای دارای علامت تقلبی، اعم از این که وارد چرخه تجاری شده یا نشده باشند را صادر نماید و در تبصره دو، صدور دستور موقت و قرار تأمین را وفق مقررات آیین دادرسی مدنی دانسته‌است. در ماده ۱۸۲ از همان آیین‌نامه^{۳۰}، به دادگاه این اختیار داده‌شده تا به دادخواست مالک حقوق مالکیت فکری و در ازای اخذ تضمین کافی دستور توقیف کالاهای معارض با حق مالک را صادر کند.

بنابراین یکی از شرایط اعمال اصل فوریت اخذ تضمین کافی است که شاید بتوان گفت با ماهیت این دستورات کمی مغایر است؛ زیرا علاوه بر اینکه مضمی زمانی مخالف با اصل فوریت در پی دارد، برآورد آن می‌تواند مبالغ بالا و خارج از تمکن مالی شاکی را بر وی تحمیل کند و مانع صدور دستور فوری و ضروری موقت شود.

در هر دو رژیم حقوق مالکیت فکری فرانسه از جمله، برابر ماده L332-1^{۳۱} مأموران پلیس و درجایی که این مأموران نباشند، دادگاه به درخواست دارنده طرح‌های مدیا ذینفع، دستور توقیف محصولات کپی و بازتولید غیرقانونی، این آثار را صادر خواهد کرد. رییس دادگاه عالی از دیگر مقامات صادرکننده این دستور است که دستور تعلیق ساخت این محصولات، توقیف این محصولات را خواه از قبل ساخته‌شده باشند یا در حال ساخت باشند و... را صادر می‌نماید. برابر مواد L332-2^{۳۲} و L332-3 درخواست‌کننده باید ظرف ۳۰ روز از تاریخ درخواست، در دادگاه اقامه دعوی نماید و در غیر این صورت، از دستور صادره رفع اثر خواهد شد.

^{۲۹} ماده ۱۸۳ معترض می‌تواند در هر مرحله از مراحل رسیدگی، از مراجع قضایی، اعم از دادگاه یا دادسرا که پرونده در آنجا مطرح است درخواست صدور قرار تأمین دلیل و دستور توقیف محصولات ناقض حقوق ادعایی و تقاضای صدور دستور موقت نسبت به عدم ساخت، فروش یا ورود این محصولات را بنماید. مراجع قضایی موظفند نسبت به قبول تقاضای مذکور موافقت نمایند و می‌توانند قبل از صدور قرارهای مزبور از متقاضی تضمین کافی بخواهند.

^{۳۰} ماده ۱۸۲... توقیف کالاهای مزبور وقتی ممکن است که امر دادگاه تصریح به آن داشته باشد. امر دادگاه در هریک از دو صورت فوق بنا به دادخواست مالک اختراع، طرح صنعتی، علامت و نام تجاری یا قائم مقام قانونی وی صادر می‌گردد... اگر مالک اختراع، طرح صنعتی، علامت و نام تجاری تقاضای توقیف کالاهای مذکور فوق را نماید باید تضمین کافی بدهد که عندالاجتضاء از محل مزبور کلیه خسارات وارده به طرف جبران گردد.

^{۳۱} Article L332-1- Police commissioners and, in those places where there are No. police commissioners, the courts shall be required, at the request of an author of a work protected under Book I or entitled beneficiaries or assigns, to seize copies constituting an unlawful reproduction of the work.

^{۳۲} Article L332-2- Within 30 days of the report of seizure referred to in the first paragraph of Article L332-1 or of the date of the order referred to in that same Article, the distrainee or the garnishee may request the president of the first instance court to order the lifting of the seizure or to limit its effect or again to authorize resumption of manufacture or of the public performances, under the authority of an administrator appointed as receiver, to hold the proceeds from such manufacture or performance on behalf of the person to whom the work belongs.

Article L332-3- If the distrainer fails to submit the matter to the competent court within 30 days of seizure, the lifting of the seizure may be ordered by the president of the first instance court, acting in chambers.

به این ترتیب، نه تنها شرایط صدور موقت در کی‌رایت و مالکیت صنعتی نسبتاً متفاوت نیست بلکه، این دستور به فوریت صادر و غالباً مدتی را برای اقامه دعوی مقرر می‌کنند که در صورت عدم اقامه دعوی از دستور رفع اثر شود.

۴. چالش‌های اصل فوریت ضمانت اجراها

بررسی شرایط اصل فوریت در ضمانت اجراها تا حدودی چالش‌های این اصل را مشخص می‌کند. ماهیت آثار نوآورانه فکری به‌ویژه، فناوری‌های فرهنگی و نرم طرح‌های مد به‌گونه‌ای است که با نخستین بازتولید نقض حق به وقوع می‌پیوندد و هر لحظه به میزان قابل توجهی خسارت گسترده و جبران‌ناپذیر می‌شود؛ اما علیرغم ضرورت موجود در عمل اعمال این اصل با چالش‌هایی روبروست.

نخستین چالش موجود، به مرحله کشف و تعقیب به‌عنوان یکی از مراحل سرنوشت‌ساز در پیگرد این جرائم برمی‌گردد. ضمانت اجراهای تأمین‌ی به‌ویژه دستور موقت دال بر توقف عملیات مجرمانه در هر مرحله، توقیف آثار و ادله جرم و به‌طور کلی هرگونه اقدام لازم در این مرحله جهت حفظ حقوق زیان‌دیده و برقراری نظم از اختیارات مرجع قضایی است. اما، بر اساس اصل فوریت در برخی از جرائم مانند جرائم مالکیت فکری ضرورت ایجاب می‌کند تا نهاد کشف بدون فوت وقت وارد شده و اقدامات فوری بایسته را انجام دهد که در حقوق داخلی چنین اختیاراتی برای پلیس در نظر گرفته نشده است.

اگرچه، «مقام قضایی در طول فرایند دادرسی کیفری، از جهات مختلف با ضابطان دادگستری در تعامل است» (فلاح، ۱۳۹۱: ۱۳۱). نهادی که مأموریت خطیرش در مرحله کشف و حتی پیش از تعقیب رسمی آغاز می‌شود، باید بتواند با اقدام به‌موقع و فوری برای جلوگیری از ضرر و زیان جبران‌ناپذیر و یا متعسر از جبران، از ادامه رفتارهای نقض حق جلوگیری کرده و آثار و دلایل ارتکاب را حفظ و جمع‌آوری نماید. به‌علاوه، فراهم آوردن تجهیزات و ابزار کپی که از مقدمات نزدیک و متصل به رفتار نقض حق است نیز باید به‌مثابه ارتکاب جرم نقض حق در نظر گرفته و به‌محض کشف برای توقف ارتکاب جرم جمع‌آوری و توقیف شود.

«پلیس از کنشگران اصلی فرآیند کیفری محسوب می‌شود که به‌عنوان ضابط فنی یا قضایی، در آغاز رسیدگی کیفری با شهروندان روبرو می‌شود و معمولاً نخستین نهادی است که در جریان ارتکاب جرم قرار می‌گیرد» (سایبانی و قهرمانی، ۱۳۹۸: ۱۳۲). در حقوق ایران، نیروی پلیس (ضابطین عام) ۳۳ در سلسله مراتب دستگاه قضا قرار دارد و حتی، اگر دارندگان حقوق طرح‌های مد از وقوع جرم مطلع شوند و محل اختفای محصولات ناشی از جرم را بدانند و از مأموران پلیس در راستای تأمین دلیل و صورت‌برداری آن اشیاء درخواست اقدام فوری نمایند، چون برابر ماده ۴۴ قانون آیین دادرسی کیفری ۳۴ برای ادامه

۳۳ ماده ۲۸ ق.آ.د.ک. ضابطان دادگستری مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق قضائی، به‌موجب قانون اقدام می‌کنند.

ماده ۲۹ - ضابطان دادگستری عبارتند از:

الف- ضابطان عام شامل فرماندهان، افسران و درجه‌داران نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران که آموزش مربوط را دیده باشند...

۳۴ ماده ۴۴- ضابطان دادگستری به‌محض اطلاع از وقوع جرم، در جرائم غیر مشهود مراتب را برای کسب تکلیف و اخذ دستورهای لازم به دادستان اعلام می‌کنند و دادستان نیز پس از بررسی لازم، دستور ادامه تحقیقات را صادر و یا دستور تصمیم قضایی مناسب اتخاذ می‌کنند. ... ضابطان دادگستری درباره جرائم مشهود، تمام اقدامات لازم را به‌منظور حفظ آلات، ادوات، آثار، علائم و ادله وقوع جرم و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم و یا تبانی، به عمل می‌آورند، تحقیقات لازم را انجام می‌دهند و بلافاصله نتایج و مدارک به دست آمده را به اطلاع دادستان می‌رسانند.

تحقیقات اعلام به دادستان و کسب تکلیف و دستور از وی لازم است، این امر جز در موارد جرم مشهود، امکان پذیر نیست. با توجه به موارد قانونی جرم مشهود، اقدامات فوری پلیس، تنها، بلافاصله پس از وقوع جرم و در صورت حضور متهم در محل اسباب و ادله جرم امکان پذیر است که موارد معمول از جمله، کشف و اعلام محل های تهیه نسخه های کپی و محل های نگهداری، پخش و عرضه محصولات ناقص حقوق طرح های مد در فراهم آوردن اقدامات فوری پلیس را شامل نمی شود.

بنابراین، طبق ماده ۴۳^{۳۵} از قانون مذکور، اگر اقدامات فوری برای حفظ حقوق زیان دیده ضروری باشد و یا در موارد تردید در وقوع جرم، پلیس بدون داشتن حق تفتیش و بازرسی تحقیقات لازم را انجام و نتیجه را برای تعیین تکلیف به دادستان گزارش می دهد. این در حالی است که با گذشت هر میزان بازه زمانی، محصولات کپی غیرقانونی که بدون نیاز به سرمایه گذاری هنگفت برای طراحی و با استفاده از متریکال بی کیفیت و در بیشتر موارد غیر استاندارد و استفاده از نیروی کار ارزان و اغلب غیرقانونی با هزینه های پایین تولید و در نتیجه باقیمت پایین تری نسبت به طرح اصیل به دست مشتریان ناآگاه می رسند، سرمایه مادی و معنوی طراحان را نابود کرده و بازار طرح های اصیل را ناعدلانه از آن خود می کنند. به علاوه، پراکندگی و فراوانی توزیع این محصولات امکان توقیف به موقع و حداکثری آن ها را نیز متعسر و در بیشتر موارد ناممکن خواهد کرد؛ بنابراین، اعمال اصل فوریت که برخاسته از ماهیت این آثار فکری و هنری است، به عنوان یکی از ارکان ضروری حفظ حقوق بزه دیدگان این جرائم، با چالش جدی روبروست.

از سویی، با فرض پذیرش چنین اختیاراتی برای پلیس، عدم تخصص، کارآزمودگی، ورزیدگی و آموزش های لازم در انجام وظایف محوله بر اساس ضرورت و فوریت کشف و جمع آوری و توقیف ادله اثباتی یکی دیگر از چالش ها به شمار می آید.

از سوی دیگر، ضعف در شناخت کافی از ماهیت این آثار و سازوکارهای حمایت متناسب از آن ها از یک سو موجب شده تا در پذیرش چنین اختیاراتی برای پلیس تردیدهای جدی وجود داشته باشد و از سوی دیگر خود نهاد یادشده هم در صورت داشتن اختیارات شایسته نتواند برای حمایت از حقوق فردی و اجتماعی از آن بهره گیرد و این خود چالش بعدی در اصل فوریت است.

مهم تر اینکه، سپردن چنین اختیاراتی بالقوه می تواند منجر به نقض حقوق شهروندی شود. چون «نهاد کشف جرم دارای دغدغه های امنیتی است و یک نهاد بی طرف محض محسوب نمی شود. از این رو، نمی توان اختیارات غیر متناسب با قلمرو ضرورت کشف جرم و گردآوری ادله اثباتی به این نهاد تفویض کرد» (افراسیابی، ۱۳۹۵: ۱۱۶). بدیهی است رعایت این تناسب و نظارت بر حفظ حقوق شهروندی از چالش های دیگر محسوب می شود.

به علاوه، احراز صحت و سقم گزارش واصله برای انجام اقدامات و تمهیدات مذکور یکی دیگر از چالش هایی است که نه تنها پلیس، بلکه مراجع قضایی نیز با آن روبروست و ادعاهای واهی از آسیب های این اقدامات و چالشی دیگر است.

پرسش اینجاست، در صورتی که تجهیزاتی برای ارتکاب جرائم مالکیت فکری نصب و راه اندازی شود و یا محصولات ناقص حقوق طرح های مد، در حال بازتولید باشند، وضعیت صدور قرار تأمین دلیل و دستور موقت چگونه خواهد بود. برخلاف

^{۳۵} ماده ۴۳- هرگاه قرائن و امارات مربوط به وقوع جرم مورد تردید است یا اطلاعات ضابطان دادگستری از منابع موثق نیست، آنان باید پیش از اطلاع به دادستان، بدون داشتن حق تفتیش و بازرسی تحقیقات لازم را انجام و نتیجه را برای تعیین تکلیف به دادستان گزارش دهند....

قانون فرانسه، صدور دستور موقت در قانون داخلی ناظر بر مرحله پس از بازتولید، نشر، پخش و عرضه است. شاید بتوان با عموماً این خلاء را برطرف ساخت، اما به نظر می‌رسد، عدم جامعیت قانون مربوطه را پوشش نخواهد داد که چالش دیگری در اعمال اصل فوریت به شمار می‌آید.

در پاره‌ای موارد قانون‌گذار برای صدور دستور موقت شرایطی پیش‌بینی کرده که برابر ماده ۱۸۲ پیش‌گفته سپردن تضمین کافی از سوی مالک طرح‌های مد تحت حمایت قانون مذکور یکی از شرایط صدور دستور موقت است. در برخی از نظام‌های حقوقی، این اقدام تأمینی می‌تواند تحت شرایطی تعلیق و یا از آن رفع اثر شود. چون «توقیف اشیاء باهدف قراردادان عناصر و دلایل و اشیای کشف‌شده در اختیار دادگاه یا استرداد آن‌ها به مالکان واقعی یا قطع حالت خطرناک صورت می‌پذیرد» (آشوری، ۱۳۸۴: ۱۳۶).

در حقوق داخلی، دستور موقت کیفری از سوی مقامات قضایی تعیین‌شده توسط قانون‌گذار و باوجود دلایل و امارات ارتکاب بزه صادر می‌شود. «در امور کیفری قائداً، تشخیص زمان اعتبار دستور موقت با مقام قضایی است و شاکی یا متهم در رفع اثر از دستور صادره اساساً نقشی ندارند.» (رحمدل، ۱۳۹۷: ۱۲۲). به‌علاوه، در قانون موجبی برای تعلیق یا توقف دستور موقت پیش‌بینی نشده است.

برابر ماده ۶۳۶-۷۱۶ L716-6 قانون مالکیت فکری فرانسه، صاحبان طرح‌های مد تحت حمایت حقوق علامت تجاری دارنده حقوق علامت تجاری یا ذینفع حق انحصاری بهره‌برداری می‌توانند از دادگاه تقاضای صدور قرار منع ادامه اقدامات ناقض حق را بخواهند. در این صورت، رئیس شعبه (قاضی) پیش از تشکیل جلسه رسیدگی، در جلسه‌ای غیر علنی و محرمانه،^{۳۷} می‌تواند بر اساس قانون، اجازه ادامه عملیات را، مشروط به پرداخت جریمه به ازای هر روز فعالیت و یا تدارک تضمین کافی برای جبران خسارت، پرداختنی به دارنده علامت تجاری، مورد حکم قرار دهد.

البته، قاضی در صورتی درخواست صدور حکم بر ممنوعیت ادامه عملیات یا تهیه و تدارک تضمین از سوی مدعی علیه برای جبران خسارات مدعی را می‌پذیرد که پرونده دربردارنده مستندات و مدارک موجه باشد و دارنده علامت تجاری یا ذینفع حق انحصاری بهره‌برداری، در فاصله زمانی کوتاهی از آگاهی از رفتار ناقض حقوق قانونی‌شان که مبنای دعوای مطروحه است، متهم را تحت پیگرد قرار داده و اقامه دعوی کرده باشند.

در ایالات متحده، با توجه به عدم حمایت کپی‌رایت از طرح‌های مد، دستور موقت در این زمینه منتفی است؛ اما برای حمایت از طرح‌های مد ذیل قانون مالکیت صنعتی به‌ویژه علائم تجاری دادگاه باید تشخیص دهد که درکل شباهت گمراه‌کننده‌ای وجود دارد که به این منظور از سنجه‌هایی مانند، اندازه تشابه بین دو علامت، نزدیکی و مجاورت تولیدات یا خدمات، مدارک و مستندات دال بر گمراهی واقعی، فریب خریداران و... بهره می‌گیرد.

³⁶ Article L716-6- The President of the Court before which proceedings have been instituted, sitting in chambers, may provisionally prohibit a continuation of the allegedly infringing acts, subject to a daily fine, or may subject such continuation to the furnishing of securities for the purpose of ensuring compensation to the owner of the mark or to the beneficiary of an exclusive right of exploitation. ...The judge may subject prohibition to the furnishing by the plaintiff of securities to provide compensation for any prejudice suffered by the defendant if the infringement proceedings are subsequently held to be unfounded.

³⁷ Sitting in chambers

دادگاه با جمع شرایط بالا و بنا به درخواست دارنده حقوق تحت حمایت، دستور موقت مبنی بر توقیف محصولات حاوی علائم تجاری جعلی را صادر خواهد کرد. مدعی «حتی می‌تواند از مدعی علیه بخواهد تصاویری از مدارکش، شامل نمونه کالاهای متنازع‌فیه و اطلاعات فروش را، ارائه نماید» (S. Mandel & Schmidt, 2011: 58). بدیهی است، این امر مستلزم صدور دستور موقت به موقع جهت حفظ و جمع‌آوری دلایل ارتکاب جرم و توقیف محصولات جعلی حاصل از آن است.

۵. راهکارهای تقویت اصل فوریت ضمانت اجراهای نقض حقوق مد در ایران

رعایت اصل فوریت در مرحله کشف و تعقیب جرم در حمایت از طرح‌های مد نقش مبنایی و تعیین‌کننده دارد؛ بنابراین، پیش‌بینی اختیارات قانونی برای مأموران کشف جرم گریزناپذیر و نیازمند تخصص و آموزش‌های لازم است. از این رو، احیای پلیس قضایی ضروری به نظر می‌رسد. «پلیس قضایی به معنای سازمانی است که وظایف مربوط به کشف جرم، جمع‌آوری دلایل و دستگیری مجرمین را برعهده دارد» (جهانی، ۱۳۹۱: ۱۲۴). البته، این اختیارات باید متناسب با انجام وظایف محوله بر اساس ضرورت و فوریت کشف جرم و جمع‌آوری و توقیف ادله اثباتی باشد و نباید از آن تجاوز نماید.

از سوی دیگر، برای حفظ حقوق و آزادی‌های فردی و مصون ماندن از تعدی‌های احتمالی، همانند نظام‌های حقوقی موردبررسی در این پژوهش، پیش‌بینی ضمانت اجراهای متناسب، برای تعدی و تفریط مأموران اعمال قانون از اختیارات قانونی ضروری به نظر می‌رسد.

همچنین، چون «دستوری که مرجع قضایی جهت جلوگیری از نشر و پخش و عرضه آثار مورد نظر صادر می‌کند از مصادیق دستور موقت است می‌توان گفت فوریت از مبانی صدور دستور مزبور است» (رحمدل، ۱۳۹۷: ۱۲۲). و با توجه به اینکه اصل فوریت در این اقدام تأمینی در تمامی مراحل ساری و جاری است، اما، قانون‌گذار در خصوص صدور این دستور در مرحله بازتولید و خطر قریب‌الوقوع مبنی بر نقض ساکت است، به نظر باید به این موارد نیز تعمیم داده شود و در موارد فوریت و ضرورت مکلف به صدور چنین دستوری باشد.

در بیشتر موارد با توجه به تأخیر در صدور دستور موقت و انجام آن در مرحله تحقیقات مقدماتی بازار طرح اصیل به نفع محصولات کپی نابود و ضرر و زیان جبران‌ناپذیر حادث شده است. همچنین، با تعذر در دسترسی به تمامی نسخه‌های کپی در نتیجه این تأخیر، امکان اثبات میزان ضرر و زیان وارده و برآورد خسارت متعسر می‌گردد. از سوی دیگر، در بیشتر موارد این جرائم مالکیت فکری از سوی دست‌اندرکاران عرضه و فروش این صنعت انجام می‌گیرد که داشتن حکم کیفری حسن‌شهرت آنان را در مارکتینگ پوشاک به خطر می‌اندازد و تبعات منفی بر وضعیت شغلی و حرفه‌ای آنان خواهد داشت؛ بنابراین، با فرصت به دست آمده از عدم امکان برآورد ضرر و زیان واقعی ترجیح می‌دهند در ازای پرداخت مبلغی بسیار کمتر از سود عایدی محصولات کپی، رضایت بزه دیده را جلب و در همان مرحله تحقیقات مقدماتی پرونده را به سازش خاتمه دهند. بزه دیده نیز که اغلب با محروم ماندن از داشتن دستور موقت به موقع امکان برآورد واقعی ضرر را دشوار یا ناممکن می‌بیند، به این سازش تن می‌دهد؛ بنابراین، پرونده‌های کمتری وارد فرایند دادرسی می‌شود که در این صورت نیز رعایت اصل فوریت مانع از ایراد ضرر و زیان و یا کاهش آن و حفظ و جمع‌آوری به موقع ادله جرم می‌شود. برای برون‌رفت از این چالش، بهتر است با توجه به دلایل و امارات و به‌ویژه در مواردی که سپردن تضمین بالا از عهده زیان‌دیده خارج است، اعمال اصل فوریت

در صدور این دستور سرنوشت‌ساز معطل و منتفی نشود و برای حفظ حقوق متشاکی در برابر ادعاهای واهی تعیین جرم‌های معادل تضمینی که می‌بایست اخذ می‌شده، در مواد مربوط پیش‌بینی شود.

نتیجه‌گیری

اصل فوریت یکی از اصول کلیدی در حمایت از آثار فکری به‌ویژه آثار فکری هنری طرح‌های مد است؛ مانند بیشتر آثار نوآورانه، نقض حق طرح‌های مد با نخستین بازتولید محقق می‌شود و ضرر و زیان مادی و معنوی غیرقابل جبران و یا متعسر از جبران بر دارندگان این حقوق تحمیل می‌کند؛ بنابراین، ضمانت اجرای پیشگیرانه در قالب اقدامات تأمینی و در رأس آن اقدام توقیفی یا دستور موقت با تأکید بر اصل فوریت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار که در حقوق داخلی با چالش‌هایی روبروست.

در مرحله‌ی کشف جرم و حتی پیش از اینکه تعقیب کیفری رسماً آغاز شود، فوریت در اقداماتی که منجر به جمع‌آوری و حفظ دلایل آثار جرم اعم از تجهیزات نقض حق و یا محصولات بازتولید و کپی باید از رویکردهای اساسی قانون‌گذاری و تعیین اختیارات نهادهای مربوطه باشد. در این مرحله ضابطان عام نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. اینان در جرائم مشهود رأساً اقدامات لازم را جهت حفظ آثار و ادله جرم انجام می‌دهند و در جرائم غیر مشهود صرفاً با دستور مقام قضایی صلاحیت اقدامات فوق را برعهده دارند. بدیهی است رفتارهای نقض حق طرح‌های مد کمتر جرم مشهود است و بنابراین، با طولانی شدن این فرایند آثار ارتکاب جرم رو به فزونی جبران‌ناپذیر می‌گذارد. در مرحله تحقیقات مقدماتی نیز، موارد صدور دستور موقت صرفاً ناظر بر نشر، پخش و عرضه است و مرحله بازتولید که اصلی‌ترین جرم مالکیت فکری در این حوزه است در قانون پیش‌بینی نشده است. از سوی دیگر، منوط کردن صدور دستور موقت به اخذ تضمین با طولانی کردن فرایند صدور دستور توقیف محصولات غیرقانونی، یکی دیگر از چالش‌های موجود در این زمینه است.

ضرورت جلوگیری از وقوع جرم، قطع عملیات مجرمانه و جلوگیری و یا کاستن ضرر و زیان که در نهایت آسیب به نوآوری در جامعه که آسیب به رشد و توسعه اقتصادی را در پی خواهد داشت، فوریت در اقدامات پیش‌گفته را لازم می‌آورد. اگر در مراحل پیشین این دستور صادر نشده باشد یکی از الزامات مرحله رسیدگی است. تجهیزات بازتولید غیرقانونی طرح‌های اصیل و محصولات ناشی از آن در دادرسی عادلانه از اهمیت حیاتی برخوردار است؛ زیرا صرف‌نظر از آنکه تنها ادله اثبات این جرم مالکیت فکری است، امکان برآورد خسارات و ضرر و زیان وارده تنها بر اساس آن‌ها شدنی و امکان‌پذیر است. در غیر این صورت ضمانت اجرای تعیینی اثر بازدارندگی خود را از دست خواهد داد. جرائم مالکیت فکری باانگیزه کسب سود سرشار اقتصادی ارتکاب می‌یابد و تنها در صورتی مجازات اثر بازدارندگی دارد که بر پایه جزای نقدی استوار باشد؛ اما متأسفانه، قوانین کنونی از این حیث نیاز به بازنگری اساسی دارد؛ بنابراین، تنها برآورد واقعی خسارات وارده می‌تواند اثر بازدارندگی داشته باشد که فقط و فقط از طریق اقدام توقیفی به‌موقع امکان‌پذیر است. به دیگر سخن، در صورت کشف جرم و امکان اثبات آن، هر نسخه از محصولات تقلبی که در اثر عدول از اصل فوریت از دسترس خارج می‌شود، به همان اندازه و بیشتر ضرر و زیان بزه دیده جبران نشده می‌ماند. این در حالی است که با عرضه محصول تقلبی بازار طرح‌های اصیل به‌کلی نابود شده است.

بنابراین، برای برون‌رفت از وضعیت کنونی پیشنهاد می‌شود:

- بازنگری ضمانت اجرای پیشگیرانه در نقض حقوق مالکیت فکری آثار فکری به‌ویژه آثار فکری و هنری مد در راستای هماهنگی هرچه بیشتر آن‌ها با ماهیت این آثار برای کارآمدی هرچه بیشتر ضمانت اجرای یادشده.
- در خصوص جرائم مالکیت فکری در فضای مجازی، با توجه به نتایج و ضرر و زیان‌های به‌مراتب شدیدتر نقض حقوق مالکیت فکری آثار فکری از جمله، آفریده‌های فکری مد ضمانت اجرای پیش‌بینی شده مطابق با ویژگی‌های این دست از جرائم و بستر جرم بازنگری و روزآمد شود.
- در اخذ تضمین به‌عنوان پیش شرط صدور دستور موقت بازنگری شود. البته، مدعی ظرف زمانی کوتاهی ملزم به اقامه دعوا جهت جلوگیری از رفع اثر از دستور صادره باشد.
- برای ادعاهای واهی دال بر نقض حقوق طرح مد، ضمانت اجرای کیفی با محوریت جزای نقدی و نیز جبران خسارت وارده پیش‌بینی شود.
- با بازنگری ماده ۲۹ قانون مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، به‌صراحت موارد صدور دستور موقت به وقوع جرم اصلی، یعنی بازتولید نیز تسری یابد.
- در راستای پیشگیری از وقوع جرم، نصب و راه‌اندازی تجهیزات نیز در شمول اقدامات تأمینی پیشگیرانه قرار گیرد.
- احیای پلیس قضایی با دانش و تخصص کافی درباره کشف جرم و اقدامات بایسته با اختیارات قانونی مشخص و ضمانت اجرای متناسب جهت تخطی از آن در دستور کار قرار گیرد.

منابع

- آشوری، محمد. (۱۳۸۴). آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، چاپ پنجم، تهران، سمت.
- افراسیابی، علی. (۱۳۹۵). «باز توزیع اختیارات نهادهای کشف و تحقیق جرم در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، دوره ۱۸، پیاپی ۷۲.
- ایزدی، سمیه. (۱۳۸۸). دستور موقت در دعوی حقوق مالکیت فکری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۷۵). دانشنامه حقوقی، جلد سوم، چاپ چهارم، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- جهانی، بهزاد. (۱۳۹۱). «رویکرد اختیارات پلیس در تحقیقات مقدماتی جرائم در ایران و فرانسه»، فصل‌نامه کارآگاه، دوره ۶ شماره ۲۱.
- حکمت‌نیا، محمود. (۱۳۸۴). «مروری بر حقوق اخلاقی مالکیت فکری و مبانی اعتبار آن»، فصل‌نامه فقه و حقوق. دوره ۲، شماره ۵.
- خدائیان چگنی، ذبیح‌الله. (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی نهادهای نظام عدالت کیفری فرانسه و ایران در مقابله با جرائم اقتصادی». فصل‌نامه مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز. دوره ۴، شماره ۲.
- رجبی، عبدالله. (۱۳۹۶). «ضمان مدنی ناشی از نقض حق فکری: دعوی مسئولیت یا استیفا؟»، فصل‌نامه حقوق اسلامی، دوره ۱۴، شماره ۵۵.
- رحمدل، منصور. (۱۳۹۷). «امور فوری در دادرسی کیفری»، فصل‌نامه علمی پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، دوره ۶، شماره ۱۱.
- زر کلام، ستار. (۱۳۸۷). حقوق مالکیت ادبی و هنری، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- زر کلام، ستار و سید امین، روح‌الامینی. (۱۳۹۶). «حمایت قانونی از تولیدات مرتبط با مد در قوانین مالکیت فکری ایران و فرانسه»، فصل‌نامه حقوق خصوصی، دوره ۱۴ شماره ۱.

- سایبانی، علیرضا و مجتبی، قهرمانی. (۱۳۹۸). «پلیس ویژه ابلاغ و اجرای احکام کیفری»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۴، شماره ۸۷.
- شمس، عبدالله. (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی (دوره بنیادین)، جلد سوم، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دراک.
- شیدائیان، زینب و علی عبداللهی نیستانی. (۱۳۹۸). «بررسی مدل ارتباط سلسله مراتبی میان دادسرا و پلیس در فرایند کیفری». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری. دوره ۸، شماره ۲۹
- عالیخانی، سکینه، سعید، حبیبی، حسن، عالی‌پور و محمدرضا، الهی منش. (۱۴۰۰). «چالش‌ها و راهکارهای حمایت کیفری از آفریده‌های فکری مد (مطالعه تطبیقی نظام‌های حقوقی ایران، فرانسه و آمریکا)»، فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات. دوره ۲۲ شماره ۵۶.
- علوی، محمدهادی. (۱۳۸۶). حمایت کیفری از حقوق مالکیت فکری در حقوق ایران در پرتو اسناد بین‌المللی، پایان‌نامه، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
- صادقی، محسن. (۱۳۸۶). «بررسی نامهای دامنه از منظر حقوق مالکیت فکری با نگاهی به حقوق ایران». فصلنامه فقه و حقوق اسلامی، دوره ۴ شماره ۱۳.
- صادقی، محمود و مریم، شیخی. (۱۳۸۸). «اقدامات تأمینی و ضمانت اجرای مدنی حقوق مالکیت صنعتی؛ مطالعه تطبیقی». فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی (حقوق)، دوره ۳۹، شماره ۳.
- فلاح، عبدالعظیم. (۱۳۹۱). «میزان اعتبار گزارش ضابط دادگستری در تصمیمات قضایی»، فصلنامه تعالی حقوق، دوره ۴، شماره ۴.
- محمدباقری، زهرا و سید مجتبی سید باقری. (۱۴۰۱). «مد سریع در جهان مادی و متاورس»، فصلنامه مطالعات حقوقی فضای مجازی، دوره ۱، شماره ۴.
- میر شمسی، محمدهادی، حسام، جلائیان دهقانی و علیرضا تیموری. (۱۳۹۳). «ایده و حمایت از آن در حقوق مالکیت فکری». فصلنامه حقوق اسلامی. دوره ۱۱، شماره ۴۰.
- Slobogin Christopher. (2001). "An empirically based comparison of European regulatory approaches to police investigation", Michigan Journal of International Law, Vol 22.
- Courteny Daniels. (2012). "Made in America: is the IDPPPA the answer to the United States fashion industry's quest for design protection?" 20U.Miami Bus.L.Rev.113.Vol 20, No1.
- Daniel.L, Jackso. (2006). "Calculating intellectual property infringement damages", ATCPA practice aid series 6-1, Guides, Handbooks and Manual, Vol.15.
- Doane, Michael. L. (1994). "TRIPS and International Intellectual Property Protection in an Age of Advancing Technology", American University International Law Review, Vol 9, No.2.
- Narumon Saardchom. (2017). "Risk of intellectual property among fashion designs", Journal of legal, Ethical and regulatory issues, Vol 20.
- WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use. (2008). second edition, Switzerland, world intellectual property organization (WIPO).